

ILMIY-METODIK ELEKTRON JURNAL
НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ
SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL ELECTRONIC JOURNAL

Til va adabiyot.uz

«Til va adabiyot – Преподавание языка и литературы – Language and literature teaching» (e-mail:tilvaadabiyotuz@gmail.com) <https://oak.uz/pages/4802>

**“Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini
mexanizatsiyalash muhandislar instituti”
Milliy tadqiqot universiteti hamda
O‘zbekiston Milliy universiteti
jahonning Top-550, hamda
Top-1000 universitetlar
qatoridan joy oldi.**

Shaxnoza MUXTAROVA,
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Gumanitar fanlar fakulteti
O'zbek tilshunosligi kafedrasida o'qituvchisi
shaxnoza1977xon@gmail.com

TA'LIM JARAYONIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Annotatsiya: maqolada zamonaviy ta'limni tashkil etish, ona tili darslarida turli interfaol metodlardan foydalanish usullari, ilg'or pedagogik texnologiyalarni qo'llash orqali qisqa vaqt orasida muayyan nazariy bilimlarni o'quvchilarga yetkazib berish, ularda ma'lum faoliyat yuzasidan malaka va ko'nikmalarni hosil qilish, o'quvchilar faoliyatini nazorat qilish, ular tomonidan egallangan bilim, malaka va ko'nikmalar darajasini baholash haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: pedagogik texnologiya, ta'lim metodlari, interfaol usullar, klaster, organayzer, ta'limiy o'yinlar.

Аннотация: в статье рассмотрены организация современного образования, методы использования различных интерактивных методов на занятиях по родному языку, передача учащимся определенных теоретических знаний в короткие сроки путем использования передовых педагогических технологий, а также формирование компетенций и умений в определенных видах деятельности. Речь идет о деятельности, контроле за деятельностью учащихся, оценке уровня приобретенных ими знаний, умений и навыков.

Ключевые слова: педагогическая технология, методы обучения, интерактивные методы, кластер, организатор, обучающие игры.

Annotation: in the article, the organization of modern education, the methods of using various interactive methods in mother tongue classes, the delivery of certain theoretical knowledge to students in a short time by using advanced pedagogical technologies, and the formation of competencies and skills in certain activities. it is about doing, monitoring the activities of students, evaluating the level of knowledge, skills and abilities acquired by them.

Key words: pedagogical technology, educational methods, interactive methods, cluster, organizer, educational games.

Milliy istiqlol tufayli jahonga yuz tutgan mamlakatimizda jahon andozalariga mos, raqobatbardosh yetuk mutaxassis kadrlarga bo'lgan ehtiyoj kundan kunga kuchayib borayotganligi hech birimizga sir emas. Zero, O'zbekistonimizda barkamol shaxs va yetuk mutaxassislarni shakllantirish davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan. Demak, har qadamda ilg'or pedagogik texnologiyalarga ehtiyoj sezmoqdamiz. Vaholanki, ertangi kun mutaxassisi bugungi kun maktab partasida o'tirgan yoshlardir. An'anaviy o'qitish maktabiga tayangan ta'lim muassasasi, hozirgi zamon ishlab chiqarish va boshqa sohalarining aniq talablariga javob beradigan kadrlarni tayyorlashga qodir emas. Shuning uchun o'quv jarayonini takomillashtirish, o'quvchilar qiziqishini oshirish, o'qitish natijalarini yaxshilashning eng samarali yo'llarini izlash ishlari uzluksiz davom ettirilmoqda.

Hozirgi vaqtda ta'lim jarayonida o'qitishning zamonaviy metodlari keng qo'llanilmoqda. O'qitishning zamonaviy metodlarini qo'llash o'qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Bu metodlarni har bir darsning didaktik vazifasidan kelib chiqib tanlash maqsadga muvofiq. Dars jarayonida har xil metodlardan foydalanish o'qituvchini izlanishga va o'quvchini o'z ustida ishlashga erkin fikrlashga undaydi. Metod shunday tanlanishi kerakki, unda o'quvchi o'zini erkin tuta olishi, fikrlarini ravon aytishi, mavzuni juda yaxshi o'zlashtirilishi lozimligi muhim

ahamiyatga ega. Ma'lumki, hozirgi kunda interfaol metodlarning yuzdan ortiq turi mavjud bo'lib, ularning aksariyati tajriba-sinovdan o'tib, yaxshi natija bergan. Keng qo'llaniladigan usullar – "Klaster", "Aqliy hujum", "Davom ettir", "Ta'qdimot", "Blits-so'rov", "Muammoli vaziyat" kabilardan foydalanib, darsda samarali natijalarga erishish mumkin. Darsning o'tilgan mavzuni so'rash qismida "Sinkveyn", "Teskari test", "Aql charxi" metodlarini, yangi mavzuni tushuntirish qismida "Insert", "Pinbord", "Zinama-zina", "Bumerang" texnologiyalarini, mavzuni mustahkamlash qismida "Venn diagrammasi", "Baliq skeleti", "Nima uchun?", "Qanday?", "Nilufar guli" kabi grafik tashkil etuvchilar hamda "Tushunchalar tahlili", "T-jadval", "Kungaboqar", "Charxpalak" metodlarini, uyga vazifa berishda "FSMU", "Bo'g'inlar zanjiri", "BBB" metodlarini qo'llash dars samaradorligini ta'minlab, o'quvchilarning bilimini oshirishga yordam beradi. Ona tili darslarida ham yuqorida sanab o'tilgan interfaol metodlardan tashqari "Ha..., yo'q", "Ta'rif egasini top", "Domino", "Beshinchisi (oltinchisi, yettinchisi ...) ortiqcha", "Sirli sandiqcha metodi", "Harfni his qilish" metodlari kabi didaktik o'yinlardan foydalanish mumkin. O'yin vaqtida o'quvchilar o'zini erkin tutadi, bilimini namoyon etgisi keladi. Natijada o'quvchida ishonch, qat'iyat paydo bo'ladi. Munozaraga kirishishni o'rganadi. Fikrini asoslashga odatlanadi. Bunda o'quvchilarning yoshi, bilim darajasi inobatga olinishi lozim. O'quvchilarga har darsda bir xil dars o'tish

ularning zerikishiga olib keladi va mavzuga bo'lgan e'tiborini pasaytiradi. Bunday holatlarning oldini olish uchun dars mashg'ulotlari jarayonida turli xil qiziqarli metodlardan foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi. Turli xil qiziqarli metodlardan foydalanish o'quvchilarning diqqatini oshiradi.

“Klaster” metodi. “Klaster” grafik organayzeri “Fikrlarning tarmoqlanishi” degan ma’noni anglatadi. Bu metod turi o'quvchilarning biron-bir mavzuni chuqur o'rganishlariga yordam berib, ularni mavzuga taalluqli tushuncha yoki aniq fikrlarni erkin va ochiq uzviy bog'langan ketma-ketlikda tarmoqlashni o'rgatadi. U quyidagicha tashkil etiladi: 1. Xayolga kelgan har qanday fikr bir so'z bilan ifoda etilib ketma-ket yoziladi; 2. Fikrlar tugaguncha, yozishda davom etiladi va fikrlar tugasa, u holda yangi fikr kelgunga qadar biron rasm chizib turiladi; 3. Darsda imkon boricha fikrlarning va o'zaro bog'liqlik ketma-ketligini ko'paytirishga harakat qilinishi lozim. Ona tili darslarida “So'z turkumlari” mavzusini yoritishda “Klaster” usuli beqiyos ahamiyat kasb etadi. Chunki bu metod orqali o'quvchilar mavzuga oid tushunchalar ustida ishlaydi. Masalan, sifat so'z turkumiga oid tushunchalarni ular quyidagi tartibda tarmoqlarga ajratishlari mumkin. “Klaster” usulida so'z turkumlari tushuntirilganda o'quvchining diqqatini shu mavzuga qaratish maqsadida markazga so'z turkumlariga oid tushunchalar yoziladi. O'quvchilarlar mavzuga oid barcha fikrlarini markazning atrofiga joylashtirib yozadilar. Fikrlar bayon etilgandan so'ng har bir fikr yoki so'zni toifalarga ajratib chiqadilar. “Klaster” usuli quyidagi maqsadlarga erishish uchun qo'llaniladi: 1. O'quvchilar so'z boyligini oshirish; 2. Yozma nutqni takomillashtirish; 3. Fikrlash qobiliyatini shakllantirish; 4. Toifalarga ajrata olish qobiliyatini rivojlantirish. “Beshinchisi (oltinchisi, yettinchisi ...) ortiqcha” metodi. Bunda mavzuga oid to'rtta va taalluqli bo'lmagan (ortiqcha) bitta so'z (tushuncha, fikr) beriladi. O'quvchilar ana shu so'zni (tushuncha, fikr) aniqlaydilar. Yozuv ekranda ko'rsatiladi. O'quvchilar ortiqcha so'zni aniqlashadi. So'ng bu so'zlar ishtirokida gap tuzish topshirig'i beriladi va tuzilgan gaplar asosida axloqiy tarbiya beriladi.

“Sirli sandiqcha” metodi. Bu metod o'quvchining mantiqiy fikrlashini shakllantirishga yordam beradi. Ushbu metoddan foydalanish uchun o'quvchilar guruhlariga bo'linadi. O'qituvchi doskaga 4 ta mavzu nomini ilib, ular haqida hech qanday ma'lumot yozmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Babanskiy Yu.K. Hozirgi zamon umumiy ta'lim maktabida o'qitish metodlari. – Toshkent: O'qituvchi, 1990.
2. Bobomurodova A. Ona tili ta'limi jarayonida o'yin-topishmoqlardan foydalanish. – Toshkent: Musiq. 2009.
3. Mavlonova R. va boshqalar. Pedagogika. – Toshkent: O'qituvchi, 2010. 254-b.
4. Muslimov N., Usmonboeva M., Mirsoliyeva M. – Innovatsion ta'lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik. – Toshkent, 2016.
5. Qosimova K., Matchonov S., G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Sariyev Sh. Ona tili o'qitish metodikasi. Boshlang'ich ta'lim talabalari uchun darslik. –Toshkent: Nosir, 2009.
6. Avlayev O.U., Jo'rayeva S.N., Mirzayeva S.P. “Ta'lim metodlari” o'quv-uslubiy qo'llanma. – Toshkent: Navro'z, 2017.

Masalan, “So'z turkumlari” mavzusi o'tilganda Ot, Sifat, Son, Fe'l kabi. “Sirli sandiqcha”da esa so'z turkumlariga oid ma'lumotlar, misollar yozilgan bo'ladi. O'quvchilar bu ma'lumotlar qaysi so'z turkumiga tegishli bo'lsa qog'ozni shu so'z turkumi tagiga qistirib boradi. O'qituvchi bajarilgan ishni tahlil qiladi va rag'bat kartochkalari beradi. Eng ko'p rag'bat kartochkasi to'plagan guruh g'olib bo'ladi. «Tushunchalar tahlili» metodi. Bu metod quyidagicha mulohaza qilinadi. Nazorat ishi yakunlanib, baholar e'lon qilingandan so'ng, har bir o'quvchi nazorat daftarida o'qituvchi tomonidan tekshirilgan va kamchiligi tuzatilgan so'zlarni ko'chirib yozadi. Bu metod ham o'quvchini xushyorlikka chorlash bilan bir qatorda o'z xatosini o'z vaqtida tushunishga va bu xatoni boshqa takrorlamaslikka olib keladi.

Darslarni samarali tashkil etishda quyidagi o'yinlardan ham foydalanish maqsadga muvofiq. “Baliq ovi”, “Kim hakam”, “Ta'qdimot-tadqiqot”, “Piramida”, “Matn tuzib ko'r, aqling bo'lar zo'r”, “Xatosini top”, “Xotira mashqi”, “So'zdan so'z yasash” o'yinlaridir.

“Baliq ovi” o'yini. Doskaning bir tomoniga dengiz rasmi, ikkinchi tomoniga akvarium rasmi tushiriladi. Dengizda baliqlar bo'ladi. O'quvchi dengizdagi baliqlardan birini tutib uni orqa qismidagi savollarga javob beradi. Javob to'g'ri bo'lsa, baliqni akvariumga, noto'g'ri bo'lsa dengizga qo'yib yuboradi.

“Xotira mashqi” o'yini. Hozirjavoblik va zukkolikni oshirish maqsadida, ayniqsa, birinchi tanishuv darsida qo'llash mumkin bo'lgan o'yin. O'quvchi o'z ismini aytadi va shu ism bilan boshlanuvchi biror adib ismini aytadi. Adham –Alisher Navoiy, Bahodir – Zahiriddin Muhammad Bobur, Gavhar – Gulxaniy. O'yin shartiga ko'ra o'qituvchi bir nechta imlosi qiyin yoki o'quvchilarga o'zlashtirilishi rejalashtirilgan so'zlarni aytadi, o'quvchilar esa bu so'zlarni eslab qolib, daftarlariga imlo qoidalari asosida yozadilar.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion metodlar o'quvchilarning savodxon bo'lishiga, DTS talablariga qo'yilgan bilim va ko'nikmalarni oson va qiziqarli egallashlarida muhim rol o'ynaydi. Yuqorida keltirilgan interfaol metodlarni ona tili darslarida qo'llash natijasida o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishlarini oshirishga, o'zlarining fikrini erkin bayon eta olishga, atrofidagilarning fikrlarini hurmat qilishga, o'zining nuqtayi nazarini himoya qila olish qobiliyatlarini rivojlantirishga erishish mumkin.

ILMIY-METODIK ELEKTRON JURNAL
НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ
SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL ELECTRONIC JOURNAL

Til va adabiyot.uz

M U N D A R I J A

Bosh muharrir

Nargiza BERDIYEVA

Tahrir hay'ati:

Dilshod Kenjayev
Nizomiddin Mahmudov
Yorqinjon Odilov
Jabbor Eshonqulov
Baxtiyor Daniyarov
Abdurahim Nosirov
To'liq Saydaliyev
Barno Buranova
Zulxumor Mirzayeva
Qozoqboy Yo'ldoshev
Bahodir Jovliyev
Salima Jumayeva
Qayum Baymirov
Manzar Abdulxayrov
Alijon Safarov
Madina Nuriddinova
Latifa Xudayqulova
Barno Kadirova
Nargiza Mirzayeva
Guli Shukurova
To'maris Butunbayeva
Okila Turakulova
Yuldosh Raxmatov
Ramziddin Abdusatorov
Feruza Manukyan

Axborot hamkorimiz:

Muharrirlar:

Bibimaryam RAHMONOVA
Oydin SHUXRATOVA

Sahifalovchi:

Mahliyo ABDUQODIROVA

Tahririyat manzili:

100038, Toshkent shahri
Matbuotchilar ko'chasi 32-uy.
Telefon: (98) 121-74-16,
(71) 233-03-10, (71) 233-03-45,
(71) 233-03-67.
e-mail: tilvaadabiyotuz@gmail.com

Dolzarb mavzu

Sanobar To'laganova.

Jadid nasrida komil inson
konsepsiyasi.....3

Nazzora Bekova, Bahridinova

Dilnura. BuxDU axborot resurs
markazida saqlanayotgan
qadimiy toshbosma kitoblar
tavsifi.....5

Dilnavoz Yusupova. Alisher Navoiy
ijodida tarsi' san'ati.....7

Iroda Pardayeva. Shoh va buyuk shoir
do'stligi.....10

Tilshunoslik

Durdona Xudoyberganova. O'zbek
tili metaforalarning leksikografik
xususida.....13

Dilfuza Hasanova. Buvayda areali
qipchoq shevalarida singarmonizm.....16

Muxaram Alimova, Nilufar Babajanova,
Iroda Ismoilova. Kognitiv yondashuvning
chet til o'qitish jarayonidagi ahamiyati...18
Farxad Usmanov. Mehmondo'stlik
o'zbek qadriyatining lingvomadaniy
tahlili.....21

Odinaxon Saidaxmedova. O'zbek
tilida -niki qo'shimchasining o'zlashtirilishi
(bolalar bilan o'tkazilgan tajribalar
asosida).....26

Shoiraxon Toshxujayeva, Maxbubaxon
Tojiboyeva. So'z ko'chma ma'nosining
lingvopoetik imkoniyatlari.....28

Махмуд Равшанов.
Раскрытие значений
многозначности слов и приемы
семантизации.....30

Гульчехра Давлятова, Замира
Ахмадиллиева. Лингвопрагматические
аспекты исследования языкового
варьирования в процессе
деривации и употребления
существительных (на материале
русского и узбекского языков).....32

Лариса Половина. Фразеологические
антонимы русского языка.....35

Нигора Каримова. Теоретические
аспекты проблемы «время и

пространство».....37

Ilg'or pedagogik texnologiyalar

Alimardon Ergashev, Ahmad Bolqiyev.
Said Ahmadning "Qishdan qolgan
qarg'alar" asarini blum taksonomiyasi orqali
tahlil qilish.....41

Mohigul Fozilova, Solixaposhsho
Xudoyorova. O'zbek tili darslarini
o'qitishda video va audio materiallardan
foydalanish.....43

Mahliyo Elboyeva. Bolalar adabiyotini
o'qitishda zamonaviy pedagogik
texnologiyalardan foydalanishning amaliy
ahamiyati.....45

Dilafruz Bahridinova. Bo'lajak
o'qituvchilarning ijtimoiy-
kasbiy mobilligini rivojlantirishda
PRESS FORMULA va JIGSAW
usullaridan foydalanishning
ahamiyati.....47

Oysara Maqsudova. Bo'lajak
o'qituvchilarning amaliy-fonetik
ko'nikmalarini rivojlantirish ijtimoiy
pedagogik zaruriyati.....49

Gulruxsor Sharipova. Maktabgacha
ta'lim tashkiloti faoliyatini innovatsion
tashkil etishda ijtimoiy hamkorlikning
ahamiyati.....52

Madina Mamatova. Maktabgacha
yoshdagi alaliyali bolalar bog'langan
nutqining rivojlanishi xususiyatlari.....54

Muhabbat Ro'zmetova. Ingliz tilini
o'qitishda o'quvchilarning kreativlik
malakasini rivojlantirish.....57

Dilnoza Iminova. Boshlang'ich sinf
o'quvchilarida o'qish motivatsiyasini
rivojlantirishning omillari.....63

Saodat Shamaqsudova.
Mediamatnlarda maxsus leksikadan
foydalanish.....65

Diyora Abdugalilova. Alisher Navoiy va
Yahyobey Toshlijalining didaktikaga oid
qarashlari.....68

Shaxnoza Muxtarova. Ta'lim jarayonida
zamonaviy pedagogik texnologiyalardan
foydalanish.....72

Barno Xusniddinova. Bo'lajak

